

УДК 332.8:338.5

Ліп В.Е., канд. екон. наук
провідний науковий співробітник
Інституту економіки та прогнозування НАН України

РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА: СИСТЕМНІ РІШЕННЯ ЛОКАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Розглянуто проблему удосконалення тарифної політики у контексті сталого розвитку житлово-комунального господарства (ЖКГ) в Україні. Здійснено оцінку стану та потенціалу енергоефективності в системах електро- та газопостачання, а також в системах тепло- та водопостачання. Надані рекомендації щодо концептуальних підходів та плану заходів з реформування сфери ЖКГ у напрямі підвищення рівня енергоефективності на інноваційній основі¹.

К л ю ч о в і с л о в а: житлово-комунальне господарство, природні монополії, сталий розвиток, централізоване теплопостачання, енергоефективність, тарифна політика, державне регулювання, система моніторингу, громадський контроль.

J E L : D42, D43, L12, L16, L42, L94, L95

Проблема реформування житлово-комунального господарства в Україні є чи не найгострішою та найбільш занедбаною серед проблем здійснення ринкових реформ в інших секторах економіки. Фактично з часів проголошення незалежності держави діюча система надання житлово-комунальних послуг майже не змінилася. Натомість значно змінилася структура житлового фонду, режими споживання, вимоги до якості та надійності постачання енергоресурсів та суміжних послуг. Актуальність проблеми останнім часом викликана терміною потребою держави в інвестиціях як для макроекономічної фінансової стабілізації, так і для реалізації структурних реформ, насамперед у базових секторах економіки.

Вимога МВФ щодо підвищення в Україні цін на газ для населення, а отже, й на інші послуги ЖКГ (насамперед теплопостачання), наразі вже є не вимогою, а цілком слушною, давно назрілою рекомендацією щодо формування дійсно ринкових механізмів рефінансування та модернізації відповідної інфраструктури – причому як у постачальників, так і споживачів енергоресурсів. Однак лише у тому випадку, коли приведення цін і тарифів до економічно обґрунтованого рівня стане першим (найпростішим, але найважчим за соціальними наслідками у середньостроковій перспективі) кроком на шляху формування апробованої світовим досвідом ефективної системи функціонування та управління у сфері ЖКГ.

¹ Публікація підготовлена за виконання НДР "Формування структури базових ринків реального сектору економіки України в умовах глобальної лібералізації та національного протекціонізму в торгівлі" (№ держреєстрації 0112U000045).

Питанням закономірностей розвитку, моделювання та оптимізації режимів роботи, надійності та ефективності функціонування систем енергозабезпечення присвячені праці багатьох вчених під керівництвом видатних діячів науки Ю.Руденка, Л.Мелентьєва, А.Шидловського, О.Алимова, М.Воропая. Проблеми організації, моделювання та оптимізації систем енергозабезпечення у контексті розвитку ринкових відносин в Україні були і залишаються в центрі уваги наукових досліджень таких українських вчених, як О.Амоша, М.Кулик, А.Долинський, І.Карп, Є.Письменний, І.Недін, В.Точилін, О.Лапко, І.Чукаєва, Б.Піріашвілі, В.Мельник, які фактично заклали фундамент вітчизняної школи економістів-енергетиків. Питання енергозбереження та енергоефективності в різних секторах економіки розглядали у своїх працях В.Жовтянський, А.Праховник, О.Суходоля, А.Сігал, Б.Чіркін, М.Гнідий, В.Мамалига. Проблеми забезпечення сталого розвитку та шляхів реформування житлово-комунального господарства розглянуті у працях Я.Жаліла, А.Вороніна, Є.Гриневиц, Є.Строкань, О.Тищенко.

Незважаючи на достатньо ґрунтовний теоретико-методологічний апарат досліджень ефективності та оптимізації функціонування систем енергозабезпечення в умовах централізованої ієрархії управління, в сучасних умовах ринкових трансформацій залишаються питання щодо економічного обґрунтування форм і режимів спільної роботи централізованих та локальних систем енергозабезпечення із використанням як традиційних, так і альтернативних джерел енергії. Насамперед це стосується форми організації та державного регулювання системи енергозабезпечення в житлово-комунальному господарстві, а також пропозицій щодо конкретного плану заходів з реформ у напрямі сталого розвитку ЖКГ.

У сучасних умовах занепокоєння збільшенням вартості комунальних послуг, за деякими позиціями, можливо, кратним, має поступитися економічному аналізу та прийняттю системних рішень (дорожньої карти) щодо реформування ЖКГ. Такі рішення дозволять мінімізувати можливі негативні соціально-економічні наслідки та дійсно захистити незахищені верстви населення, тобто призвести до локального ефекту для кожного громадянина. Лише такий план дій дозволить у переговорах з кредиторами досягнути консенсусу щодо гнучкого графіку та етапів поступового формування прозорих ринкових механізмів у цій сфері, знизити градус соціальної напруги. Нижче розглядаються лише деякі аспекти названої проблеми, з метою з'ясування основних чинників її виникнення та надання відповідних рекомендацій щодо подальшого плану заходів зі сталого розвитку ЖКГ.

Електроенергія, природний газ, тепло та вода (у вуглевидобувних регіонах також і вугілля) разом із такими товарами, як хліб та деякі ліки, ще з радянських часів вважалися соціальними товарами. Різниця між світовими та внутрішніми цінами в країні зі значними запасами енергоресурсів була і залишається підґрунтям соціальної стабільності (прихильності) в умовах відносно однакового рівня доходів населення. При цьому мало хто розрізняє власне товар і послугу з транспортування/розподілення цього товару до кінцевого споживача, оскільки як виробники, так і постачальники відносилися до державної або комунальної форми власності.

Приватизація генеруючих та енергопостачальних компаній через заявлену лібералізацію ринків природних монополій, що розпочалася в Україні з середини 90-х років минулого століття, призвели до формування гіпертрофованих схем перерозподілу енергетичних та фінансових потоків. Поряд із ринковими механізмами збереглися адміністративні інструменти впливу на ціни, а отже, й на соціально-економічне становище електорату. Стиснута пружина ціноутворення не стимулювала інвестиції та модернізацію енергопостачальників, що призвело, з одного боку, до значних енерговитрат саме в сегменті надання послуг, а з іншого – до збільшення питомого споживання енергоносіїв. Хоча тарифи періодично зростали і стали відчутними не тільки

для державного бюджету у вигляді субсидій НАК "Нафтогаз", але також і для бюджету так званого середнього класу, це не спонукало до будь-яких дій хоча б щодо енергозаощадження, не кажучи вже про підвищення енергоефективності (згадати можна лише появу енергоефективних лампочок).

У докризовий період нееластичний попит на електроенергію/тепло постійно зростає через збільшення будівництва житла у великих містах і котеджів, а також через збільшення кількості побутових приладів. При цьому кількість аварій через дисбаланс в енергосистемі, а також низьку якість тепло- та електропостачання також постійно зростала, набуваючи вже масового (системного) характеру. Відповідні втрати здебільшого несли або принаймні відчували споживачі, які через відсутність економічного суверенітету марно намагалися їх компенсувати.

Тут варто згадати, що корені такої ситуації з'явилися ще у 60-х роках минулого століття, коли сформувалася існуюча дотепер система енергопостачання [1]. Концентрація населення навколо так званих містоутворюючих великих промислових підприємств, формування міст-мільйонників – обласних регіональних центрів, поширення у містах щільної забудови так званими "хрущовками" призвело до такої схеми централізованого теплопостачання (розподільчих мереж), за якою питомі витрати тепла знижуються у 4–5 разів порівняно з котеджним поселенням. Наступний ефект теплофікації – це когенерація (когенерація електроенергії і тепла) на ТЕЦ, що дає 20–30% економії палива. При цьому з однієї тонни палива на людину в рік на електроенергію припадає лише 20%, решта – це тепло та гаряче водопостачання. Слід звернути увагу, що в європейських країнах і США структура споживання є зворотною – мешканці там споживають електроенергії у 5–7 разів більше, ніж в Україні.

Тоді нормативно було встановлено ступень опалення, що забезпечував би у помешканнях температуру повітря на рівні +18 градусів по Цельсію, хоча емпірично комфортною вважається температура у +24 градуси. Звісно у період сильних морозів, споживачі "добирали" необхідне тепло з інших побутових генераторів тепла з використанням електроенергії та газу. До того ж і встановлення додаткових радіаторів стало майже невід'ємним етапом ремонту в багатоквартирних будинках. До речі, існує думка, що таку занижену температуру обумовила саме економія на радіаторах з дефіцитного на той час металу (чавуну) задля розвитку оборонного комплексу. Звісно, комунальники мають проектні розрахунки кількості гікакалорій тепла, яке споживає кожен конкретний будинок – щоб у приміщенні була температура +18 градусів. Але ці цифри їм не вигідні, тому вони переважно використовують свою формулу, обраховуючи, скільки тепла в середньому йде на обігрів одного квадратного метра житла.

Подальші методичні нововведення призвели до того, що на сьогодні сформувалася подвійна система нарахувань за теплопостачання. Однак розповсюджена схема, коли споживачі енергоресурсів платять не за спожиту кількість енергії, а за нормовану, тому зацікавленість у зниженні енергоспоживання відсутня. За оцінками Інституту технічної теплофізики НАН України, норми споживання гарячої води завищені приблизно в 1,5 раза проти фактичного споживання. В основу методики розрахунку тарифів на теплову енергію для населення покладено 1 кв. м загальної площі приміщення. При цьому власники квартир висотою у 5 і 2,5 м платять однаково, хоча енерговитратність першої квартири приблизно в 1,5 раза вище. Таким чином, власник менш комфортного житла доплатить власника більш комфортабельного.

Теоретичні розрахунки та емпіричні спостереження показують, що загалом по країні оплата за спожиті енергоресурси та послуги перевищує вартість поставлених енергоресурсів і послуг більш ніж у 1,8 раза. В окремих регіонах кратність дисбалансів є ще більшою. За оцінками незалежних експертів із Громадського комітету прав громадян, в Україні 12 мільйонів квартир користуються централізованим опаленням,

а це понад 600 мільйонів квадратних метрів житла. На кожному "квадраті" сім'я переплачує в середньому 17 гривень, або загалом близько 12 млрд у рік. Це навіть без урахування гарячої води, а також без верифікації фактичної вартості однієї гікакалорії тепла.

Сформований з часом непорушний тандем архаїчних ЖЕКів та комунальних підприємств під егідою місцевих органів влади, яким Законом України "Про ціни і ціноутворення" надано право встановлення тарифів з тепло- та водопостачання, фактично перетворився на аварійно-рятувальну бригаду із латання дірок та відмивання начебто виділених на реконструкцію та заміну комунікацій коштів. Навіть трагедія в Алчевську, періодичні "зникнення" під землею транспортних засобів і людей не змусила можновладців замислитися над нагальною необхідною потребою реформування цього життєво важливого сектора економіки. Спроби масово сформувати ОСББ та утворити Національну комісію з регулювання у сфері комунальних послуг перетворилися на замилювання очей. ОСББ зіткнулися з монополією комунальних підприємств, а гучно проголошена компанія з уніфікації по регіонах цін і тарифів захлинулася у пошуках відповідної "єдиної" методики, яка нічого принципово не змінила. Врешті-решт виникла ситуація, коли за відсутності об'єктивної та прозорої інформації про галузь ані держава, ані суспільство фактично не контролюють енергетичні та фінансові потоки на місцевому рівні.

Отже, об'єктивні структурні зміни у генерації, розподілі та споживанні енергоресурсів, а тому і зміна режимів у попиті та пропозиції разом із неадекватною політикою регулювання та реформування сфери ЖКГ призвели до втрати минулих резервів (системних ефектів) в енергопостачанні не лише сектором ЖКГ, а і всією економікою держави. Фактично розбалансована, фізично зношена система, яка стала вкрай неефективною, наразі не має механізмів модернізації та оптимізації.

Як свідчать результати ренкінгу Ukrainian Energy Index [2], показник енергоефективності для вітчизняної економіки становить 52% від рівня ЄС. Обсяг енергоресурсів, які можна заощадити, вражає: 27,3 млн т нафтового еквівалента, що приблизно відповідає 34 млрд куб. м природного газу. Майже 12 млрд євро щорічно – таку суму економила б Україна, якби зрівнялась із країнами ЄС за показником енергоефективності. Головний потенціал стосовно енергозбереження міститься у сферах промисловості та житлово-комунального господарства, які споживають відповідно 41 і 38% енергоресурсів країни. Хоча частка ЖКГ у ВВП країни становить 5–6%, галузь споживає 30% усієї енергії в країні – майже стільки ж, скільки вся промисловість держави.

Як відзначають експерти, невисока ефективність сектора ЖКГ (62% від рівня ЄС) пояснюється відсутністю приладів споживання енергоресурсів, недоліками тарифної політики і відсутністю реальних кроків з його реформування протягом останніх 20 років. Підвищення енергоефективності до європейського рівня у цій сфері дозволило б заощадити близько 8,3 млн т енергоресурсів у нафтовому еквіваленті, або близько 3,6 млрд євро. Як видно, мільярдні фінансові ресурси лежать у буквальному сенсі під ногами українців. Отже, одним із головних завдань реформування житлово-комунального господарства (ЖКГ) України є підвищення ефективності енергоспоживання до рівня, здатного забезпечити не менше 20–30% реальної економії паливно-енергетичних ресурсів.

Для розвинених країн теплова енергія для комунального теплопостачання – це найбільший за обсягом енергетичний товар, що споживається домогосподарствами. Зростаюча кількість невеликих електричних побутових пристроїв і збільшення житлової площі помешкань зумовлює підвищений попит на електроенергію та частково нівелює результати заходів з енергоефективності у побутовій сфері – в економічній теорії це явище відоме як "парадокс Джевонса".

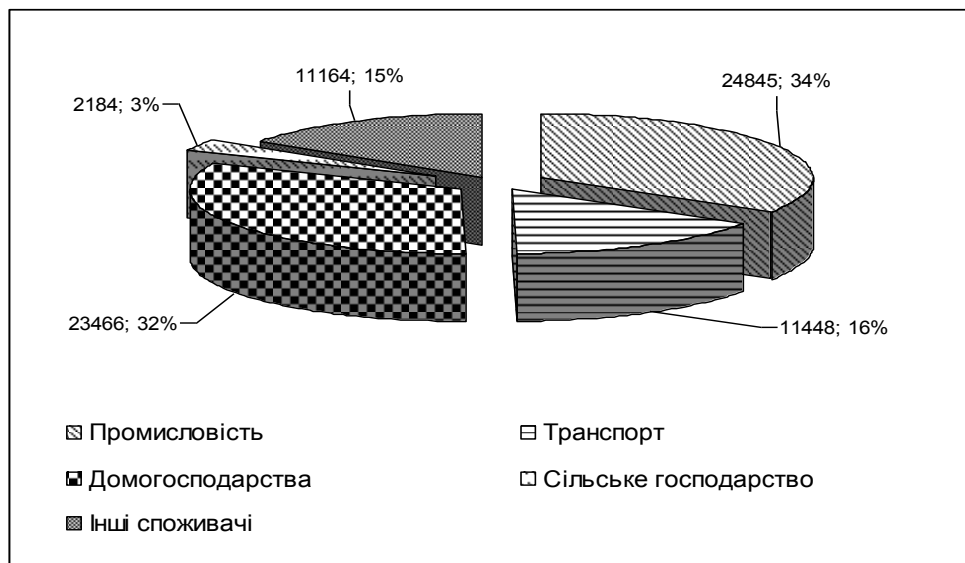

Рис. 1. Кінцеве енергоспоживання України у 2012 р., тис. т. н. е.

Джерело: за даними Міжнародного енергетичного агентства.

У сфері комунального теплопостачання України питомі витрати енергоресурсів на виробництво 1 Гкал теплової енергії становлять 185–190 кг у. п., тоді як у країнах ОЕСР – 140–150 кг у. п. Наразі в структурі витрат українських компаній, що надають послуги з теплопостачання, частка витрат на енергоносії становить 60–80%. У структурі собівартості теплової енергії близько 55% становить вартість природного газу, 11–15% електроенергії та 8% – води. Природний газ є основним видом палива, що використовується для централізованого теплопостачання в Україні [3] (див. рис. 2). У 2012 р. на потреби житлово-комунального господарства було витрачено 10 млрд кубометрів блакитного палива. За діючими на той час цінами "Газпрому" це понад 4 млрд дол. Нормативні втрати на транспортування теплової енергії в мережах не мають перевищувати 13%, проте фактичні втрати сягають 30%.

Понад 11% теплових мереж перебувають у аварійному стані. Сумарні втрати енергії наближаються до 30%. Кожен п'ятий котел експлуатується понад 20 років. Як правило, це старі котли радянського зразка з ККД 50–80%. Отже, невідкладно необхідно проводити заміну і модернізацію котлів малої потужності, які нині експлуатуються у комунальній теплоенергетиці та мають низький ККД (близько 70%), на сучасні котли з ККД 95%. Тим більше, що вже напрацьовані відповідні фінансові механізми та реалізовані спільні пілотні проекти (наприклад, Інститут промислової екології успішно реалізує такі проекти за гнучкими механізмами Кіотського протоколу). Але такі поодинокі проекти не стали масовим явищем через відсутність реальної, а не декларованої, цілеспрямованої державної політики.

На фоні такої ситуації профільне міністерство постійно звітує про реалізацію галузевої програми енергозбереження у житлово-комунальному господарстві, зокрема про те, що "підприємствами житлово-комунального господарства впроваджуються заходи з енергозбереження – використовуються сучасні енергозберігаючі технології при виробництві, транспортуванні води та теплової енергії, проводиться комплексне обслуговування та регулювання систем водо- та теплопостачання, здійснюється модернізація рухомого складу міського електротранспорту, його системи енергоживлення з використанням енергоефективного обладнання, впроваджуються енергозбе-

рігаючі технології у сфері зовнішнього освітлення населених пунктів, поводження з твердими побутовими відходами" [4].

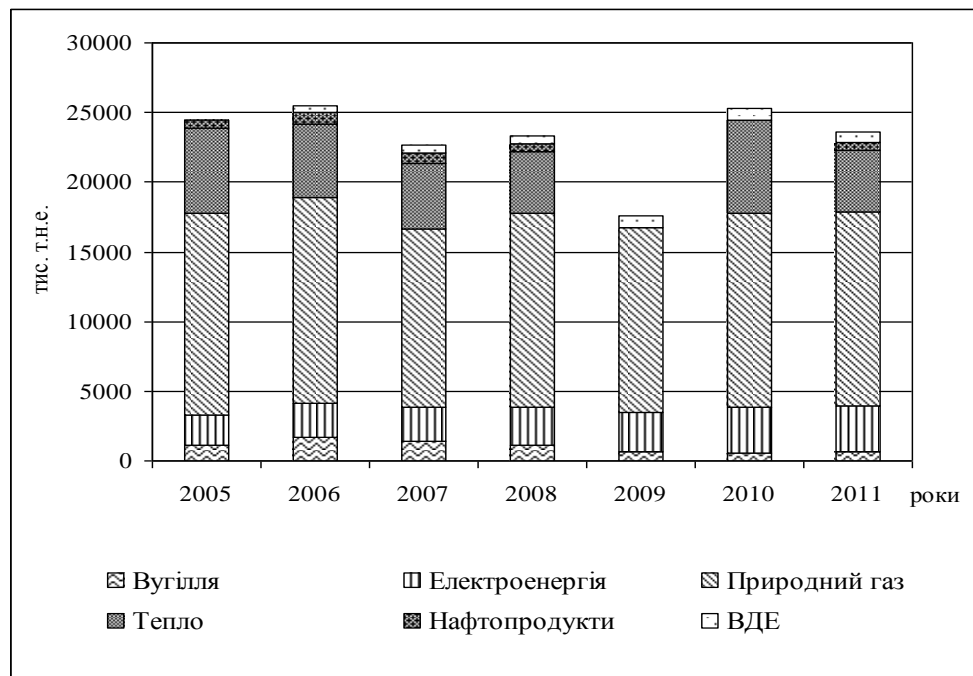

Рис. 2. Споживання енергоресурсів у ЖКГ, тис. т. н. е.

Джерело: за даними Міжнародного енергетичного агентства та Державної служби статистики України.

Водночас за наявності "численних" заходів з економії паливно-енергетичних ресурсів питомі витрати на виробництво одиниці продукції майже не знижуються і залишаються на рівні попередніх років. Основними причинами цього є: використання силового застарілого обладнання в неоптимальних режимах; високі втрати ресурсів у мережах; відсутність обліку на всіх етапах під час вироблення, транспортування та споживання води і теплової енергії; відсутність механізмів економічної зацікавленості підприємств у впровадженні високотехнологічних та енергозберігаючих технологій і обладнання; необов'язковість проведення енергетичного аудиту на підприємствах та в житловому фонді; відсутність обігових коштів на підприємствах; значний строк окупності та висока вартість енергоефективного обладнання; низька культура споживання палива та енергії, низька платоспроможність населення; відсутність економічних механізмів для стимулювання працівників, що досягли значних індивідуальних показників у впровадженні ресурсощадних технологій тощо.

У контексті імплементації Угоди про асоціацію між ЄС та Україною варто звернути увагу на існуючий досвід у сфері житлово-комунального господарства. Європейський підхід забезпечується чинними будівельними нормами, якими визначено обов'язкове встановлення будинкових приладів обліку споживання тепла, а також поквартирних приладів обліку споживання електроенергії, холодної і гарячої води. Резервом підвищення енергоефективності житла, особливо в існуючому фонді, є створення умов для поквартирного обліку споживання теплових ресурсів, який може суттєво підвищити мотивацію мешканців квартир бережливо ставитися до експлуатації систем опалення квартир. Свого часу навіть на рівні технічних рішень,

що знайшли найширше розповсюдження при типовому проектуванні житлових будинків масової забудови, не передбачалася можливість поквартирного обліку теплоспоживання, не кажучи вже про індивідуальне управління енергоспоживанням. Однак і сьогодні стан забезпеченості приладами обліку енергоресурсів у житлово-комунальному господарстві України є вкрай низьким. За інформацією облдержадміністрацій, лічильниками холодної води оснащено 49976 будинків (22,4% від потреби), гарячої води – 10329 (4,65%), лічильниками теплової енергії – 28647 (12,89%), регуляторами температури – 1859 (1,6%). Можливо, новий поштовх для масового обладнання приладами обліку дасть ухвалення зареєстрованого у Верховній Раді України законопроекту "Про комерційний облік теплової енергії, води та водовідведення у сфері комунальних послуг".

Упродовж п'яти останніх років в Україні прийнято понад півтора десятка державних будівельних норм і національних стандартів, спрямованих на підвищення показників енергоефективності будівельних об'єктів, що стали застосовуватися в новобудовах. Запроваджені механізми підвищення рівня теплоізоляції житлових будинків після введення їх в експлуатацію дозволять досягти зменшення енерговитрат на опалення житлових квартирних будинків на 3,6 млрд куб. м природного газу щорічно з відповідним зниженням викидів CO₂ на 2,2 млн т/рік. Однак застарілий житловий фонд залишається вкрай енерговитратним. До того ж окупність утеплення домівок зовсім не така вже й очевидна, як прийнято вважати, – воно окупається лише за 25–30 років. Стіни практично неефективно утеплювати вище давно встановленого коефіцієнта термічного опору $R = 1,1 - 1,5 \text{ K} \cdot \text{m}^2 / \text{Вт}$.

Більш розвинений останнім часом і впорядкований сегмент ринку – проекти, спрямовані на економію тепла, зокрема автономні системи опалення. Найпопулярніші з них – побутові газові котли. За оцінками експертів, протягом року ринок зростає на 25–35%. Велику частину ринку (60%) займають вітчизняні виробники – за рахунок більш дешевого обладнання. найдешевший побутової котел коштує близько 200 євро, найдорожчий – 5–6 тис. євро. Попит на великі промислові котли також є, але він зростає повільніше. Крім того, починає розвиватися виробництво котлів, що працюють на альтернативному паливі – сонячній енергії, електриці, дизпаливі, вугіллі, тирсі тощо. Проте економія енергії – не основна причина зростаючого попиту на автономне опалення. Це більшою мірою пов'язано з ненадійністю та поганою якістю централізованого теплопостачання (ЦТ).

В європейських країнах ЦТ та когенерація є ефективним і екологічно сталим способом вироблення тепла та електричної енергії в районах щільної міської забудови. У теплопостачанні міських населених пунктів Німеччини, крім 1560 великих і середніх теплофікаційних установок (котельень), задіяні 585 установок з комбінованим виробленням тепла та електроенергії [5]. У Німеччині 76% тепла надходить від енергоустановок комбінованого вироблення тепла та електроенергії, 22% – від газових котельень, 2% – за рахунок скидної теплоти підприємств. Централізоване теплопостачання Стокгольма (близько 65% споживачів) забезпечується комбінованими установками. У країнах, що прагнуть до сталого розвитку, проекти ЦТ повинні підтримати насамперед місцеві органи влади (муніципалітети) – при підготовці програми реконструкції ЦТ відповідно до стратегічних цілей розвитку теплопостачання, розроблення плану міської забудови, підтримки сталого розвитку теплопостачання в регіоні, організації інформаційних кампаній спільно з місцевими засобами масової інформації та надання гарантій для фінансування.

Однак до сьогодні в експертному середовищі немає єдиної точки зору щодо величини економічно обґрунтованих витрат на теплопостачання при тому або іншому способі виробництва і розподілу теплової енергії [6]. Особливо це стосується проблеми розподілу витрат та обрахунків собівартості на теплову енергію та електро-

енергію при їхньому сумісному виробництві на ТЕЦ (когенерації). З приводу переваг централізованого теплопостачання (порівняно з децентралізованим) висловлюються полярно протилежні думки. Велика частина експертів продовжує дотримуватися точки зору, що майбутнє вітчизняної теплоенергетики пов'язане з удосконаленням системи централізованого теплопостачання, інша – що їй на зміну прийде децентралізоване теплопостачання на базі індивідуальних теплових пунктів (індивідуальних будинкових котельнь, квартирних газових та електричних котлів і навіть акумуляційного електроопалення). Відсутність методології коректного співставлення варіантів, яка б оперувала не одним, а хоча б декількома ключовими критеріями ефективності роботи тієї або іншої системи теплопостачання, не дозволяє впевнено стверджувати, чи зможуть децентралізовані системи насправді витіснити централізовані системи теплопостачання.

Наразі тарифи на виробництво теплової енергії затверджуються з урахуванням планових обсягів виробництва, нормативно обґрунтованих витрат, необхідних для забезпечення виробничого процесу, та коштів на фінансування інвестиційних програм, попередньо погоджених Міністерством енергетики та вуглепромислою України. НКРЕ затверджує тарифи на виробництво теплової енергії для населення, промислових споживачів та бюджетних установ для ТЕЦ з урахуванням ціни природного газу, що використовується для виробництва теплової енергії та надання населенню послуг з опалення та гарячого водопостачання.

Динаміка зміни цін виробників електроенергії, газу та води порівняно з темпами зростання цін на деякі споживчі товари та послуги наведена на рис. 2. Декаплінг між цінами на енергоресурси виробників і відповідними споживчими цінами відбувся у 2006 р., коли спостерігався початок періоду поступового приведення цін і тарифів для населення у відповідність до витрат. При цьому тарифи на транспортні послуги зростали значно меншими темпами. Однак згодом фінансово-економічна криза зупинила цю тенденцію і темпи зростання цін повернулися до кореляційної залежності (рис. 3).

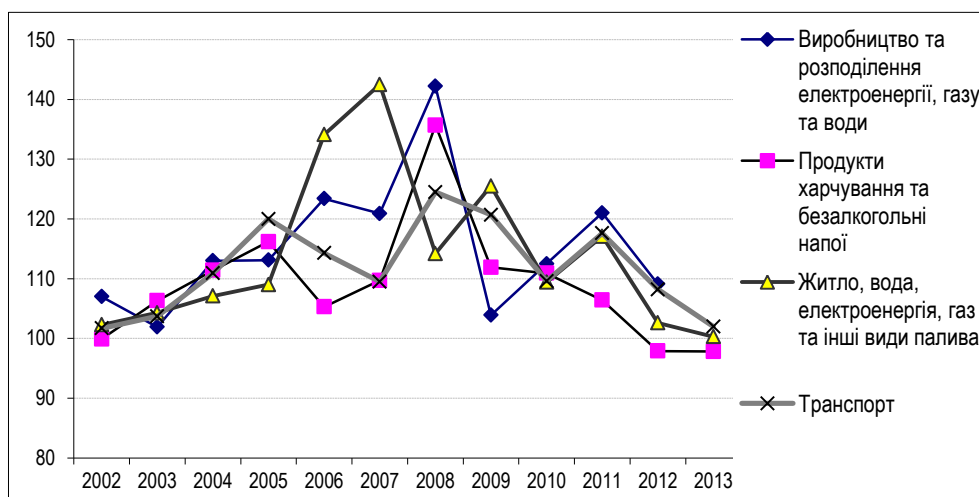

Рис. 3. Індеси цін виробників промислової продукції та споживчих цін за деякими товарами і послугами, % грудень до грудня попереднього року

Джерело: за даними Державної служби статистики України за відповідні роки.

Роздрібні тарифи на електроенергію встановлюються на єдиному рівні для всіх споживачів (крім населення, населених пунктів та зовнішнього освітлення) в усіх

регіонах України. Середній роздрібний тариф на електроенергію за структурою складається з оптової ринкової ціни на електроенергію (80%), тарифів на передачу електричної енергії місцевими (локальними) мережами (12,1%) і тарифу на постачання електричної енергії (0,7%). Крім того, роздрібний тариф враховує відшкодування вартості технологічних витрат електроенергії в мережах при її транспортуванні та інші фактори (7,2%).

Унаслідок державного, а фактично – адміністративного, регулювання сформувалася викривлена тарифна система (див. табл. 1). Для населення тарифи на електроенергію майже вдвічі менші, ніж для решти споживачів, і забезпечують відшкодування лише близько 30% собівартості на рівні 3 центів США за кВт•год. Цінова диспропорція призводить до перекладання витрат на транспортування і розподіл електроенергії з побутових споживачів на промислових. Як свідчить досвід багатьох європейських країн, тарифи на електроенергію для населення повинні перевищувати промислові щонайменше на 40%, оскільки витрати на постачання енергії для великих споживачів значно менші. У середньому по ЄС таке перевищення становить до 50%. Звісно, що різниця у доходах не дозволить миттєво досягти такої пропорції в Україні.

Таблиця 1

Ціни і тарифи на електроенергію та природний газ в Україні

Вид тарифу	Ціна без ПДВ, грн
Середня ціна продажу електроенергії в ОРЕ виробниками – енергогенеруючими компаніями (ТЕС, АЕС, ГЕС), коп/кВт•год	47,07
"Зелені тарифи" :	
з енергії вітру	123,29
з біомаси та біогазу	135,03
сонячного випромінювання	507,24
малими гідроелектростанціями	126,81
Середня ціна купівлі електроенергії постачальників – облэнерго з ОРЕ	52,14
Роздрібні тарифи на електроенергію для побутових споживачів:	
на 1 класі напруги	81,11
на 2 класі напруги	103,24
Роздрібні тарифи на електроенергію для побутових споживачів :	
за обсяг, спожитий до 150 кВт•год електроенергії на місяць	23,35
за обсяг, спожитий понад 150 кВт•год електроенергії на місяць	30,40
Роздрібні ціни на природний газ для потреб населення (за умови, що обсяг споживання природного газу не перевищує 2500 куб. м на рік), коп./куб. м	
за наявності газових лічильників	72,54
за відсутності газових лічильників	79,80

Джерело: складено за даними: [Електронний ресурс]. – Доступний з : <<http://www.nerc.gov.ua; www.er.gov.ua>>.

Проте рух у цьому напрямі вже невідворотний. Упродовж багатьох років перехресні субсидії гальмували процеси енергозбереження у промисловості та житлово-комунальному господарстві. Звичайно, підвищення тарифів для населення без відповідного зростання рівня доходів громадян пов'язане з негативним соціальним впливом та додатковими економічними витратами. Однак економічні наслідки перехресного субсидювання також є негативними: тарифи ніколи не відповідатимуть реальним витратам на постачання енергії для різних груп споживачів, а тому і не виконуватимуть функцію стимулювання до енергоефективності. Подоланню такої диспропорції допоможе політика поступового вирівнювання тарифів для різних груп споживачів та подальшого приведення у відповідність до витрат на енергопостачання, заміна бю-

джетних субсидій (якими користуються також і заможні громадяни) на адресну допомогу економічно вразливим верствам населення.

Ціна на природний газ для потреб населення формується з огляду на ціну газу як товару, до складу якого входять поточні й капітальні витрати, пов'язані з видобутком природного газу (капіталовкладення у видобуток газу, заробітна плата, вартість паливно-мастильних матеріалів та електричної енергії тощо), з урахуванням установлених державою діючих податків (рентна плата, податок на додану вартість, податок на прибуток, цільова надбавка до діючого тарифу на природний газ) і витрат, пов'язаних з його транспортуванням, розподілом та постачанням.

Роздрібні ціни на природний газ розраховуються відповідно до Тимчасового порядку встановлення роздрібних цін на природний газ для населення, з урахуванням дотримання вартісного балансу закупівлі та реалізації природного газу суб'єкта, уповноваженого КМ України формувати ресурс природного газу для населення, і враховують усі обґрунтовані витрати такого суб'єкта, пов'язані з закупівлею природного газу та його реалізацією населенню. Однією зі складових роздрібних цін на природний газ для потреб населення є ціна на природний газ власного видобутку. Ціна на товарний природний газ власного видобутку розраховується відповідно до Порядку формування, розрахунку та затвердження цін на природний газ (у тому числі нафтовий (супутний) газ) для суб'єктів господарювання, що здійснюють його видобуток.

Граничні рівні цін на природний газ для установ та організацій, що фінансуються з державного і місцевих бюджетів, промислових споживачів та інших суб'єктів господарювання встановлювалися НКРЕ з урахуванням ціни імпортованого природного газу, офіційного курсу гривні до долара США, витрат імпортера, пов'язаних із закупівлею й реалізацією природного газу, та річних обсягів споживання імпортованого природного газу зазначеними споживачами відповідно до прогнозного балансу надходження та розподілу природного газу НКРЕ за погодженням з Мінекономторгівлі щодо затверджених граничних рівнів цін на природний газ без урахування податку на додану вартість, збору до затвердженого тарифу на природний газ у вигляді цільової надбавки, тарифів на транспортування, розподіл і постачання природного газу.

Тарифи на тепло- та водопостачання формуються згідно з Порядком формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води (далі Порядок), затвердженого Постановою КМ України "Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на комунальні послуги" від 1 червня 2011 р. Порядок застосовується під час встановлення Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, та органами місцевого самоврядування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води для суб'єктів природних монополій, а також для суб'єктів господарювання на суміжних ринках. Порядок визначає обсяг і групування планованих витрат, що включаються до повної собівартості теплової енергії, її виробництва, транспортування та постачання, а також централізованого опалення; плановий прибуток для врахування в одно- та двоставкових тарифах на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, а також послуг централізованого опалення.

Отже, незважаючи на "єдиний методичний підхід", зберігся давно відомий принцип ціноутворення природної монополії "витрати+прибуток", який жодним чином не стимулюватиме до ефективності в системі тепло- та водопостачання. Звісно, що тарифи об'єктивно відрізнятимуться за регіонами через відмінності у місцевих ресурсах (технологіях) та особливості топології інфраструктурних мереж (розміщення та щільність споживачів, наявність та відстань до водосховищ тощо). Але чим пояснити різницю більш ніж удвічі між цінами на воду, наприклад, у Києві та Запоріжжі (див. табл. 2), якщо обидва міста розташовані на Дніпрі?

Таблиця 2

Інформація про тарифи на послуги тепло- та водопостачання станом на 1 січня 2014 р.

№ з/п	Обласний центр	Затверджені тарифи з теплопостачання з ПДВ, грн				Затверджені тарифи на послуги водопостачання з ПДВ, грн				Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості, %			
		для населення		для комерційних споживачів, грн/Гкал		для населення		для комерційних споживачів, грн/м куб.		для населення		для комерційних споживачів	
		тариф на опалення, грн/м кв. площі	тариф на гаряче водопостачання, грн на 1 куб. м води в місяць	для опалення, грн/Гкал	для гарячого водопостачання, грн/Гкал	на 1 куб. м води в місяць	на 1 куб. м води в місяць	на 1 куб. м води в місяць	на 1 куб. м води в місяць	для населення	для комерційних споживачів	для населення	для комерційних споживачів
		з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ	з ПДВ
1	Сімферополь	3,28*	16,19	65,90	816,73	71,8	82,3	3,22	39,13	12,17	7,36	63,4	145,0
2	Вінниця	1,48/4,83	16,04	50,53	866,71	71,8	121,7	1,66	14,90	9,00	8,23	50,5	250,3
3	Луцьк	2,36/4,40	16,67	60,85	852,54	70,1	96,9	2,52	13,81	9,13	3,79	73,7	110,8
4	Дніпропетровськ	6,73	13,2	42,2	870,82	74,5	100,0	3,41	31,08	9,12	4,82	79,6	112,5
5	Донецьк	3,48	17,58	53,84	916,43	57,6	90,7	3,37	28,00	8,2	6,00	71,1	126,6
6	Житомир	1,06/5,28	17,39	47,99	681,70	63,0	76,0	2,3	14,30	6,2	3,33	50,7	73,4
7	Ужгород	централізоване теплопостачання відсутнє						4,20			6,06	66,5	96,0
8	Запоріжжя	6,516	10,23	39,9	925,32	80,0	108,9	4,75	55,65	11,71	6,17	96,1	124,8
9	Івано-Франківськ	1,70/161,95	12,87	42,47	841,52	56,0	79,5	2,74	26,03	9,5	3,74	73,2	99,9
10	Біла Церква	1,0/4,99	14,92	54,46	780,34	83,3	103,7	2,86	29,53	10,3	3,6	64,8	81,5
11	Кіровоград	7,51			961,33	65,8	87,4	4,42	42,44	9,61	5,29	71,0	84,9
12	Луганськ	1,43/4,71	18	57,49	870,91	77,4	100,5	5,58	32,36	5,80	9,82	57,1	100,5
13	Львів	1,301/179,71	20,16	53,98	882,30	89,8	107,7	3,98	46,17	11,60	5,04	78,2	99,1
14	Миколаїв	1,30/4,33	9,05	45,16	828,96	70,4	98,5	2,34	21,06	9,00	4,92	54,8	115,2
15	Одеса	1,67/3,37	20,19	79,88	896,98	79,8	72,8	2,74	23,43	10,65	10,20	53,1	197,7
16	Полтава	3,04	13,12	41,86	892,16	73,8	105,1	3,37	35,91	10,5	12,62	61,1	228,6
17	Рівне	6,77	11,85	37,92	955,50	50,2	92,3	2,65	24,00	9,2	5,98	64,2	144,9
18	Суми	0,89/5,31	11,92	42,91	717,78	55,7	88,0	2,66	24,27	9,12	4,91	71,5	132,0
19	Тернопіль	1,30/4,89	15,71	48,21	801,64	97,5	101,3%	2,40	11,67	7,93	3,012	82,6	103,7
20	Харків	1,13/6,42	13,78	41,34	839,76	81,7	106,4%	2,45	27,17	11,1	9,13	49,3	183,7
21	Херсон	7,09	18,86	60,23	904,66	76,1	97,8	2,99	20,32	6,80	7,67	66,6	170,9
22	Хмельницький	1,29/3,90	10,35	31,72	799,06	64,9	103,0	2,62	23,97	9,15	3,97	74,5	112,9
23	Черкаси	1,25/4,196	10,23	39,9	884,24	71,4	100,9	2,34	21,06	9,00	4,43	74,7	141,4
24	Чернівці	1,21/4,05	немає послуг		790,20	73,4	89,6	4,88	29,30	6,0	6,648	82,8	112,7
25	Чернігів	3,26	11,87	41,53	826,91	60,0	86,2%	2,72	24,86	9,13	5,81	70,9	151,4
26	Київ	2,91	14,86	52,01	991,58	58,7	110,7	1,80	9,90	9	3,5	63,3	123,1
27	Севастополь	1,662/2,606	14,02	44,15	856,84	60,6	100,0	3,4080	28,54	9,39	6,888	57,3	115,9

* Двостворковий вид тарифу.

Джерело: складено за даними: [Електронний ресурс] – Доступний з : <<http://minregion.gov.ua>>.

Аналізуючи наведені дані, мешканці різних регіонів України в змозі самостійно оцінити можливе підвищення цін на тепло- та водопостачання – лише за існуючого рівня цін на первинні види палива в окремих регіонах майже удвічі. При цьому малий та середній бізнес, який відшкодовує різницю у витратах замість населення, може поставити питання про зниження рівня тарифів для комерційних споживачів. Проте головним залишаються не методики тарифоутворення, а запровадження дійсно ринкових механізмів у цій сфері, зокрема, право та реальна можливість споживачів на засадах конкуренції обирати постачальників комунальних послуг, а також економічні та технічні можливості регулювати енергоспоживання залежно від цін і тарифів.

Досягнення реальної конкуренції у сферах природних монополій значною мірою залежатиме від характеру інституційних реформ [7]. Відповідно до того, за якою схемою здійснюється приватизація, державна монополія може бути трансформована: у приватну монополію, якщо галузь після акціонування продається як єдине підприємство; державну або приватну олігополію, якщо галузь продається за територіальним або технологічним принципом; конкурентний ринок виробників, якщо галузь продається на комерційних конкурсах. У випадку, коли відбувається перехід від національної (регіональної, місцевої) монополії до приватизованої, процес державного регулювання значно ускладнюється. У цьому контексті слід розглянути можливий варіант приватизації українських теплокомуненерго. При цьому варто врахувати вже існуючий в Україні досвід приватизації обленерго, який має неоднозначні оцінки щодо ефективності реалізованого сценарію.

Питання пошуку ефективної ринкової моделі у ЖКГ безперечно пов'язане з проблемою вибору найбільш придатної форми економіко-правових форм взаємовідносин між учасниками ринку, зокрема, і з питанням співвідношення форм власності на інфраструктурні об'єкти локального призначення. Проведені дослідження (див., наприклад, [8]) показують, що для реалізації певних завдань щодо підвищення ефективності діяльності об'єктів системи тепло- та водопостачання сумнівними виглядають варіанти створення публічних компаній, оформлення договорів оренди, договорів управління або договорів про спільну діяльність. Оптимальним способом розпорядження відповідним майном є передача його у концесію, оскільки договір концесії за своєю сутністю спрямований на модернізацію інфраструктурних об'єктів за умов розподілу ринків між публічною владою і приватним бізнесом та залучення для модернізації приватних інвестицій.

Принципово важливим є коректне визначення пріоритетів та послідовності реалізації завдань щодо реформування українського ЖКГ, радикального підвищення якості послуг, ефективності використання державних капіталовкладень у цей сектор та диверсифікації джерел інвестицій, запровадження сучасних дієвих інструментів регулювання діяльності природних монополій у цій сфері. Науковцями запропоновані три такі основні пріоритети [9]:

1. Забезпечення дієвого регулювання діяльності природних монополій у сфері ЖКГ з метою мінімізації соціальної "ціни" реформування сектора.
2. Підвищення енергоефективності ЖКГ з метою зниження собівартості послуг та скорочення сумарних енерговитрат національної економіки.
3. Раціоналізація системи управління ЖКГ з метою забезпечення ефективного поточного функціонування та цілеспрямованого реформування сфери.

Слід упорядкувати механізм регуляторного процесу, який би включав всі необхідні ланки, а саме: цінове регулювання, встановлення певних техніко-економічних критеріїв діяльності на споживчому ринку і ряд інших, дозволити проводити і реалізовувати потрібні важелі впливу в досягненні стратегічних цілей при вільній повсяк-

денній діяльності для їх досягнення, забезпечивши, де це необхідно, розділення функції управління і регулювання [10].

Зважаючи на наведене вище, можна робити рекомендації щодо плану реформ у напрямі сталого розвитку ЖКГ. Насамперед з метою підвищення ефективності використання енергії у ЖКГ та загалом у будівлях необхідні такі заходи.

Раціоналізація тарифної політики на енергоносії для споживачів у поєднанні із переглядом політики субсидій. Тарифи і ціни на енергетичні послуги мають відповідати реальним економічно обґрунтованим витратам. Усі тарифи на теплову енергію мають бути розраховані тільки на одиницю її виміру – 1 Гкал.

Встановлення приладів обліку для всіх видів енергоносіїв для всіх споживачів. Відсутність на об'єктах засобів обліку енергоспоживання призводить до значних розбіжностей між встановленою нормою споживання та їхнім фактичним споживанням. Установлені нормативи на 30–40% вищі від фактичного споживання. Виконання урядових програм поетапного оснащення житлового фонду засобами обліку та регулювання споживання води і теплової енергії дозволило б заощадити понад 25% енергоресурсів. Комплексний ефект від засобів обліку та регулювання становитиме близько 65% економії теплової енергії.

Впровадження методів управління енергоспоживанням у будинках комерційних споживачів. Проведення інвентаризації, енергоаудиту, а також підготовка відповідних реєстраційних форм енергопаспортизації. Незважаючи на існуючу систему стандартів у сфері енергозбереження, норми і правила енергоменеджменту не запроваджуються. Впровадження лише організаційних заходів дозволить отримати економічний ефект у розмірі до 10% енергоспоживання.

Перегляд і суворе виконання існуючих норм і правил забудівлі стосовно енергоспоживання. Для нових будівель необхідно запровадити жорсткі норми з енергоефективності та запровадити систему сертифікатів енергоефективності. Вимоги повинні переглядатися з періодичністю у п'ять років та коригуватися з урахуванням нових технологій та матеріалів. У існуючих спорудах особлива увага повинна приділятися заміні вікон на більш енергоощадливі. У промислово розвинених країнах здійснюється перехід до будівель зі зниженою або навіть нульовою емісією тепла, т. з. пасивні будівлі, які споживають енергії на 65–80% менше, ніж звичайні будинки.

Сприяння модернізації енергетичних приладів малої потужності. *Обов'язкове маркування та дотримання енергетичних стандартів для побутових приладів.* Значний ефект енергозбереження мають малопотужні пристрої. У більшості країн на побутові пристрої, які є фактором стрімко зростаючого попиту, припадає понад 30% енергоспоживання. Побутові пристрої обов'язково повинні маркуватися за класом енергоспоживання, мати енергоекономічні режими роботи та режим очікування. Потенціал енергоефективності побутових пристроїв у середньостроковій перспективі становить близько 10%, а у довгостроковій – понад третину.

Обов'язкові вимоги до ефективного освітлення. На освітлення припадає суттєва частка загального енергоспоживання, при цьому потенціал енергозбереження за рахунок використання нових енергоефективних технологій становить від 75 до 90% порівняно з традиційними технологіями. Існуючі в Україні технічні стандарти і норми щодо освітлення не відповідають аналогічним вимогам розвинених країн. Отже, Україна, як і багато інших держав, має на національному рівні створити відповідну нормативну базу та реалізувати програму щодо енергоефективного освітлення, котра передбачає поступове усунення традиційних ламп розжарювання та інших неефективних технологій освітлення. Такі програми знижують енерговитрати на освітлення до 30% протягом 5–7 років при збереженні тривалості та якості освітлення.

Процес формування енергоощадливої свідомості у суспільстві та впливу на поведінку споживачів повинен бути неперервним. Інформаційні компанії та пропаганда

концепції сталого розвитку має бути наочною та цілеспрямованою для всіх прошарків населення та суб'єктів господарювання.

Висновки

Зважаючи на викладене вище, можна констатувати, що існуюча в Україні методологія розрахунків та практика нарахувань за нормами та тарифами на споживання енергетичних ресурсів і послуг для об'єктів невиробничої сфери, а також система обліку та звітності споживання та оплати ресурсів і послуг не відповідає достовірній ситуації з обсягами споживання та оплати. Теоретичні розрахунки та емпіричні спостереження показують, що загалом по країні оплата за спожиті енергоресурси та послуги перевищує вартість поставлених енергоресурсів і послуг більш ніж у 1,8 раза. Отже, лише встановлення достовірних даних щодо рівня енергоспоживання вже значною мірою зменшить негативний соціальний ефект від зростання цін.

Крім того, в країні фактично відсутня система верифікації якості поставлених енергоресурсів і послуг, оцінки втрат суб'єктів економічної (підприємницької діяльності) від ненадійності енергопостачання. Питання переходу до системи оплати енергоресурсів за калорійним еквівалентом неодноразово було віднесено до планів заходів з реалізації програм підвищення енергоефективності в країні, реформування паливно-енергетичного комплексу та житлово-комунального господарства.

Пріоритетним завданням держави щодо сталого розвитку ЖКГ є впровадження в систему державного регулювання ефективних засобів та інструментів стимулювання суб'єктів господарської діяльності й населення України до енергозаощадження. Насамперед йдеться про запровадження прозорого моніторингу за рухом енергетичних та фінансових ресурсів. Діючи в Україні моніторинги з основних видів енергоресурсів та надання комунальних послуг, які здійснюються профільними міністерствами, відомствами, місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування, неузгоджені та мають розрізнені інформаційні бази даних, методологічні розбіжності, проводяться для забезпечення різних цілей і не контролюються державою в єдиному центрі.

Для усунення дисбалансу енергетичних, фінансових та інформаційних потоків в енергетичному секторі та житлово-комунальному господарстві необхідний перехід до єдиної державної системи моніторингу виробництва, споживання, транспортування та оплати за паливно-енергетичні ресурси і житлово-комунальні послуги. Ця система включає багато аспектів вирішення проблем енергоефективності та енергозбереження. Зокрема, розроблення та запровадження комплексу уніфікованих організаційних, технічних, комунікаційних, інформаційних, програмних засобів і методів формування всіх видів енергетичних балансів та моніторингу, його індикативних показників за єдиними стандартами, а також створення автоматизованих програмно-технічних засобів обліку та контролю за споживанням енергоресурсів і використанням житлово-комунальних послуг.

Відсутність прозорої інформації про галузь є однією з найбільших перепон на шляху ефективного державного регулювання, основою функціонування та поширення тіньових схем розподілу фінансових ресурсів. Тому вирішення цієї проблеми має стати першим кроком реформ у напрямі сталого розвитку ЖКГ. Хоча вимоги щодо оприлюднення основних даних стосовно діяльності природних монополій передбачені чинними законодавчими актами, на практиці, як показує досвід перевірок фінансової діяльності енергокомпаній України, навіть силовим відомствам інколи не вдається здійснити об'єктивну оцінку фінансово-господарського стану компанії-монополіста. Ще гірша ситуація на місцевому рівні, де громадськість, не маючи економічного суверенітету, майже не впливає на процес

формування тарифів, обліку кількості та якості отриманих комунальних послуг. З огляду на активізацію процесів громадянського суспільства, що відбувається в Україні останнім часом, саме громадськість має стати рушійною силою реформ у сфері ЖКГ та забезпечити контроль за процесом їхньої реалізації.

Список використаних джерел

1. *Гашо Е.* Системный резерв / Е. Гашо, М. Степанова // *Експерт*. – 2014. – № 10. – С. 51.
2. Energy efficiency rankings of the regions of Ukraine [Електронний ресурс]. – Доступний з : < <http://energy-index.com.ua/media/report/pdf> >.
3. Углубленный обзор политики и программ Украины в области энергоэффективности / Секретариат энергетической хартии. – 2013. – С. 49.
4. Переосмислення ступеня відповідальності перед майбутнім. Національна доповідь з питань реалізації державної політики у сфері енергоефективності за 2009 рік / Національне агентство з питань забезпечення ефективного використання енергоресурсів, 2010.
5. Енергоефективність та відновлювані джерела енергії / за заг. ред. А.К. Шидловського. – К. : Українські енциклопедичні знання, 2007. – С. 164.
6. Стратегія енергозбереження в Україні : аналітично-довідкові матеріали в 2-х т. / за ред. В.А. Жовтянського, М.М. Кулика, Б.С. Стогнія. – К. : Академперіодика, 2006. – Т. 1 : Загальні засади енергозбереження. – 150 с. – С. 485.
7. *Гольденберг И.А.* Проблемы институциональной реформы и регулирование естественной монополии / И.А. Гольденберг // *Проблемы прогнозирования / Институт народнохозяйственного прогнозирования Российской академии наук*. – 2002. – № 2. – С. 99–100.
8. *Запатріна І.В.* Економіко-правові аспекти механізму розпорядження об'єктами централізованого теплопостачання, водопостачання та водовідведення / І.В. Запатріна // *Економіка і прогнозування*. – 2013. – № 1. – С. 79.
9. *Жаліло Я.* Щодо основних пріоритетів реформування житлово-комунального господарства України на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Жаліло Я., Венцьковський Д., Цихан Т. – Доступний з : <<http://old.niss.gov.ua/Monitor/juli/26.htm>>.
10. *Лісна І.Ф.* Сучасний стан та напрями розвитку житлово-комунального комплексу України [Електронний ресурс] / І.Ф.Лісна, І.В. Пивовар // *Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб.* № 102. – Доступний з : < <http://eprints.kname.edu.ua.pdf> >.

Надійшла до редакції 24.03.2014 р.

Лир В.Э., канд. экон. наук

ведущий научный сотрудник Института экономики и прогнозирования НАН Украины

РЕФОРМИРОВАНИЕ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА: СИСТЕМНЫЕ РЕШЕНИЯ ЛОКАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ

Рассмотрена проблема совершенствования тарифной политики в контексте устойчивого развития жилищно-коммунального хозяйства (ЖКХ) в Украине. Осуществлена оценка состояния и потенциала энергоэффективности в системах электро- и газо-снабжения, а также в системах тепло- и водоснабжения. Даны рекомендации относительно концептуальных подходов и плана мероприятий по реформированию сферы

ЖКХ в направлении повышения уровня энергоэффективности на инновационной основе.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, природные монополии, устойчивое развитие, централизованное теплоснабжение, энергоэффективность, тарифная политика, государственное регулирование, система мониторинга, общественный контроль.

V.Liehr

PhD in Economics, Leading Researcher, State Organization "Institute for Economics and Forecasting, National Academy of Sciences of Ukraine"

REFORMING HOUSING AND COMMUNAL SERVICES: SYSTEMIC SOLUTIONS OF LOCAL IMPORTANCE

The author deals with the problem of improving tariff policy in the context of a comprehensive reform of the housing and communal services (HCS) in Ukraine. The implementation of the state policy in this area has been analyzed and assessments of its effectiveness have been made. The article determines factors and features of the formation of the existing power system and pricing and identifies the current trends of shaping the new energy architecture settlements based on the optimal configuration of central and local systems was.

The author analyses the methodological base of the tariff formation and mechanisms of state regulation in the sphere of housing and communal services, determines the price and structural imbalances in the system of power sector utilities and gives an assessment of the status and potential energy in the system of electricity and gas, as well as, in the system of heat and water. The article emphasizes the necessity of introducing modern monitoring systems, energy, financial and information flows, as the first stage of the reform of public utilities.

Also, the article examines the conceptual position of market relations in the sphere of natural monopolies was examined. The necessity of a rational combination of state, market and civil options towards the formation of an effective system of housing and communal services is justified, and various recommendations on conceptual approaches and action plan for reforming housing and communal services towards improving energy efficiency on an innovative basis are given. The author provides conclusions and suggestions for solving the problem of improving the state policy in the field of housing.

Keywords: *utilities, natural monopolies, public utilities, district heating, cogeneration, energy efficiency, tariff policy, cross-subsidies, government control, system monitoring, demand side management, public control.*